

УДК 316.32.2

ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО ЯК СКЛАДОВА СУЧАСНОГО ДИСКУРСУ ПУБЛІЧНОЇ СОЦІОЛОГІЇ

Пасісниченко Віктор Леонідович – кандидат філософських наук, доцент кафедри політології, соціології та культурології Харківського національного педагогічного університету імені Г.С.Сковороди

У роботі розглядаються головні ідеї сучасних дебатів навколо публічної соціології, починаючи з мети проекту М. Буравого – інституціонально легітимізувати публічну соціологію, поставивши її поряд із професійною соціологією. Предметом особливої уваги є ключова роль громадянського суспільства у дискурсі публічної соціології. Проведений критичний аналіз тези М. Буравого про громадянське суспільство як предмет, сутність та точку зору соціології дозволяє винести як позитивні так і негативні уроки стосовно перспектив розвитку публічної соціології.

Ключові слова: соціологія, публічна соціологія, громадянське суспільство, публічна сфера.

Работа посвящена анализу основных идей в дискуссии на тему публичной социологии и, прежде всего, цели проекта М. Буравого – институциональной легитимации публичной социологии, которая ставит ее в один ряд с профессиональной социологией. Особое внимание уделяется ключевой роли, которую играет в дискурсе публичной социологии гражданское общество. Критический анализ тезиса М. Буравого о гражданском обществе как объекте, сущности и точке зрения социологии позволяет извлечь как позитивные, так и негативные уроки относительно перспектив развития публичной социологии.

Ключевые слова: социология, публичная социология, гражданское общество, публичная сфера.

The paper deals with the main points in debates on public sociology starting from the aim of M. Burawoy project to legitimate public sociology institutionally and to bring it along with professional sociology. A special subject is a key role of civil society in the discourse of public sociology. M. Burawoy thesis on civil society as object, essence and standpoint of sociology is critically considered in order to learn both positive and negative lessons for developing public sociology.

Key words: sociology, public sociology, civil society, public sphere

Сучасний поворот до публічної соціології чітко асоціюється з президентським зверненням 2004 року до членів Американської Соціологічної Асоціації (АСА) Майкла Буравого, соціолога з Каліфорнійського університету в Берклі [1]. Подібно до Маркса з його критикою Фейєрбаха, він виклав свій проект публічної соціології в одинадцяти тезах. Про актуальність його заклику до соціологів вийти за межі своєї дисциплінарної фортеці та залучитися до обговорення проблем широких публічних спільнот свідчать спровоковані ним гострі дискусії серед американських колег і в міжнародному соціологічному товаристві. Актуальність дискурсу публічної соціології ще більше посилює те, що він вкотре актуалізує необхідність переосмислення місця та ролі соціології в сьгоднішньому академічному та публічному просторі, особливо в контексті нових глобальних викликів.

Долучаючись до цих дебатів, в даній роботі ми ставимо на меті аналіз інноваційного положення М. Буравого про громадянське суспільство як об'єкт соціології і як можливість для розвитку сучасної публічної соціології.

Відповідно до вказаної мети, нашим першим завданням є виявлення особливостей його моделі публічної соціології та її місця у системі розподілу соціологічної праці. Друге завдання безпосередньо стосується аналізу того, чому громадянське суспільство є ключовим елементом у дискурсі публічної соціології.

Загальні орієнтири осмислення нової моделі публічної соціології

Почнемо з того, що ідея публічної соціології не нова і, за оцінками дослідників, чітко простежувалась у працях Ч.Р. Міллза та А.У. Гоулднера ще задовго до президентського виступу 2004 року перед членами АСА. Вони критикували "стару" або "академічну соціологію" в особі Т. Парсонса, С. Стауффера, Н. Смелзера, Дж. Коулмена та інших за те, що останні не впорались із відповідальністю підтримки демократичного суспільства як джерела вільної дискусії та справедливості. Тому вони у новій соціології як "соціології

громадян" на противагу старій "соціології буржуазії" серед головних завдань визначали "оновлення публічного соціального обличчя соціології", яке постраждало від схильності соціологів захищати приватні цінності та етичний нейтралітет [2, с.799-800]. Навіть його колега по соціологічному факультету в Берклі Д. Горовіц теж доклався до теми публічної соціології своєю критикою політично мотивованого зловживання академічним статусом соціолога як наслідку небезпечного процесу політизації університетів.

Отже, попри надзвичайну популярність послання М. Буравого як маніфесту публічної соціології, новим у його підході є не проголошення необхідності публічної соціології як виходу соціології за межі своїх академічних фортець та залучення до широкого публічного дискурсу стосовно актуальних проблем сьогодення. Він був не перший, хто закликав до того, чого насправді так боявся Т. Парсонс. Однією з його справжніх новел стало прагнення домогтися визнання публічної соціології як легітимної складової соціології, поставивши її у загальній схемі дисципліни поряд з професійною соціологією. "У такий спосіб ми зробимо публічну соціологію очевидною та легітимною справою, що підсилить дисципліну в цілому" [1, с. 259]. Ця легітимація вбачається вченим як рух до інституціоналізації публічної соціології, зокрема, посилення її організаційного впливу в межах соціологічної асоціації. Важливим інструментом у цьому контексті стає запропонована ним система розподілу соціології на чотири форми та взаємовідносини між ними, які повинні довести актуальність публічної соціології та професійну необхідність у ній. Але перед тим, як звернутися до аналізу цієї соціологічної матриці, спробуємо означити деякі інші положення як певні орієнтири нової концептуальної моделі публічної соціології.

У першу чергу публічна соціологія презентується як відповідь на виклики кризового стану соціології. Сьома теза президентської доповіді детально описує транзит від оптимізму Мертсона, Парсонса та Шілза, які у 1950 – 60-і роки бачили соціологію наукою нової доби, до сучасних нарікань на її розпад, фрагментарність та невизначеність С. Тьорнера, І. Горовіца, С. Коля, Дж. Коулмена та багатьох інших теоретиків [1, с. 278-279; 3, с. 317]. Пізніше М. Буравой констатує, що одним із джерел його бачення публічної соціології стала "критика соціології США як гіперпрофесійної та провінційної" [4, с. 436].

Вже у своїй першій тезі він вказує на явище, що значно ускладнює кризову ситуацію. Йдеться про так званий рух "ножиць", коли за останні півстоліття політичний центр тяжіння в соціології змістився у напрямку соціальної критики, тоді як світ, нею досліджуваний, змістився у протилежному напрямі. "Прагнення до публічної соціології посилюється, а її реалізація ще більше ускладнюється, коли соціологія зрушила вліво, а світ зрушив вправо" [1, с. 261]. На його думку, справа не тільки в тому, що соціологія стала "радикальнішою", а в тому, що світ став більш реакційним через зростання нерівностей внаслідок тиску ринку та держав [3, с. 318].

Наступне важливе положення стосується еволюції теоретичної моделі публічної соціології в його роботах, коли проблематика кризи та публічної соціології як можливості її подолання знаходить різні рівні тлумачення, а її автор поступово посилює амбіційність свого проекту. Зокрема, у його перших роботах Presidential address. For Public Sociology (2004), The Critical Turn to Public Sociology (2005) та The Return of the Repressed: Recovering the Public Face of the U.S. Sociology, One Hundred Years On (2005) [1, 3, 5] публічна соціологія виглядає головним чином як вихід із кризи самої соціології як науки, про що ми вже говорили. Дещо інший рівень амбіційних зазіхань публічної соціології стосується її особливої ролі у формуванні нової глобальної соціології. Він простежується в публікації Rejoinder: For a Subaltern Global Sociology? (2008) [4]. Нарешті, у статті What is to be Done?: Theses on the Degradation (2008) [6] публічна соціологія вже розглядається в контексті виходу з загальної ситуації глобальної деградації, яку, на думку автора, породив неоліберальний ринок. Тому в нашому аналізі ми враховуємо ці еволюційні аспекти проекту М. Буравого, що значно розширює його зміст та контекст формування і дозволяє вийти за межі більш традиційного аналізу його президентського послання.

Публічна соціологія в системі чотирьох форм розподілу соціологічної праці

Із урахуванням такого підходу ми можемо повернутися до питання взаємодії публічної соціології з іншими її видами, адже тему її місця у чотирьохчленній соціологічній матриці або розподілі соціологічної праці М. Буравой постійно проводить та розвиває у своїх роботах. У третій тезі свого послання він проголошує, що "публічна соціологія є частиною більш широкого розподілу соціологічної праці, який містить також прикладну соціологію, професійну соціологію та критичну соціологію" [1, с. 266]. Розподіл на чотири різні, але взаємопов'язані типи соціології відповідає його схемі, яку за принципом формування часто називають "2 x 2".

	Академічна аудиторія	Позаакадемічна аудиторія
Інструментальне знання	Професійна	Прикладна
Рефлексивне знання	Критична	Публічна

Як бачимо, відповідний тип соціології визначається у цій схемі, з одного боку, за природою формування знання (інструментальне знання, що спирається на веберівську раціональність у вирішенні завдань професійної чи прикладної соціології, та рефлексивне знання, що спирається на діалог і торкається ціннісних орієнтирів суспільства або соціологічної професії). У вигляді питання автор формулює цей підхід як "соціологія для чого?" З іншого боку, визначальним є характер аудиторії (академічна та поза-академічна), що відображається у питанні "соціологія для кого?" Відповідно, перша група соціологів (професійної та прикладної соціології) займають домінуючі позиції як носії академічної традиції продукування знання шляхом розробки теорій, збору та обробки емпіричних даних. Представники другої групи (критичної та публічної соціології), навпаки, переймаються питаннями цінностей та моральної відповідальності, пов'язуючи їх із соціологічним знанням. Вони прагнуть донести його до публічного використання, аби змінювати світ, а не консервувати його.

М. Буравой визнає, що йдеться лише про ідеальні типи соціології, різниця між якими часто буває розмитою. Але цей розподіл є для нього надзвичайно важливим з огляду на завдання легітимації публічної соціології як складової соціології. Тому він постійно презентує її з точки зору позиціонування та взаємовідносин із трьома іншими типами соціології і водночас нагадує, що, попри різну вагу, здоров'я дисципліни залежить від плідності їхньої взаємодії.

Професійній соціології в його схемі належить особливе місце, і саме з неї він починає аналіз складної природи кожного типу соціології. У даному випадку це проявляється в тому, що професійна соціологія розглядається як ключовий елемент дисципліни, її основа, на яку спираються всі інші різновиди соціології. "Без професійної соціології не може бути прикладної або публічної соціології так само, як не може бути критичної соціології – бо не буде чого критикувати" [1, с. 275]. Разом з тим у роботі на тему відродження публічного обличчя соціології США вчений наголошує, що сто років розвитку професіоналізму принесли не тільки позитив, але й "залишили недорозвинутим публічне обличчя соціології", яке, на його думку, раніше мало вигляд "примітивної публічної соціології" [5, с. 68, 69-71]. Не заперечуючи наукових амбіцій і віддаючи належне ролі професійної соціології, він нагадує нам, що її домінування "насправді відносно недавній феномен" [1, с. 280-81]. Тобто цей професіоналізм продемонстрував свої вади і породив необхідність у публічній соціології так само, як цьому сприяв феномен руху "ножиць".

Про складні відносини між професійною та публічною соціологією свідчить той факт, що прибічники першої стали найбільшими критиками нового проекту. Головна їхня аргументація зводиться до того, що професійна соціологія з її інструментальним знанням суперечить рефлексивності та комунікативності публічної соціології. Дехто навіть пропонує й далі захищати кордони професійної соціології від впливу громадськості й інших дисциплін як гарантію її ефективності навіть для тих самих публічних потреб [7, с. 364]. М. Буравой усвідомлює можливість такого конфлікту, коли опозиція до публічної соціології з боку керівників елітних департаментів як захисників чистої науки може перетворити адептів публічної соціології на другорядних соціологів. Показовим є й те, що свої контраргументи щодо цього конфлікту він узагальнює як боротьбу з обмеженням публічної соціології на інституційному полі соціології, тобто вбачає у цьому загрозу своїй головній меті - інституціоналізації публічної соціології [8, с. 386-387].

Що ж до порівняння публічної соціології та прикладної соціології (policy sociology), то тут наголос робиться на двох положеннях. По-перше, там де публічна соціологія формує завдання та умови свого залучення, прикладна соціологія орієнтується на завдання клієнта та вступає в інструментальні відносини з патроном. По-друге, там де публічна соціологія породжує спілкування або дискусії між соціологами та громадськістю на теренах взаємної залученості, прикладна соціологія не має ніякого відношення до спілкування, тут комунікація є односторонньою – на основі свідчень експертів. Вже пізніше вчений додає до професійної та публічної соціології експертну прикладну соціологію, спостерігаючи, як російські соціологи працювали на корпорації та політиків під час перебудови [4, с. 436].

Що стосується наступного типу соціології, критичної, то на думку автора вона в ієрархії стоїть вище професійної соціології і є "свідомістю нашої дисципліни, джерелом цінностей та усталених поглядів" [4, с. 436]. Це поєднує її з публічною соціологією, і в схемі розподілу праці обидві відображають рефлексивний тип формування знання з тією різницею, що аудиторія критичної соціології є академічною, а не широко публічною як у публічної соціології. Тому М. Буравой із особливим натхненням прагне використати потенціал критичної соціології як домену пошуку діалогу для легітимації публічної соціології. Його теза полягає у тому, що критична соціологія повинна менше фокусуватися на радикалізації професійної соціології, а більше - на підтримці публічної соціології та її критичних потреб [3, с. 319].

Досить показово, що наступну після доповіді АСА статтю він називає "Критичний поворот до публічної соціології" (2005), і розрізняє в ній два значення поняття критичного повороту. Одне з них полягає у "повороті до критики, тобто публічна соціологія є "критичною до себе" так само, як і до світу, до якого

вона залучається, прагнучи скоріше змінити, ніж законсервувати те, що існує" [3, с. 324]. Інше значення критичного повороту – "це необхідність та можливість публічної соціології як необхідність та можливість руху від інтерпретації до участі, від теорії до практики, від академії до її публіки. Тому необхідність публічної соціології витікає з руху "ножиць", коли дисциплінарне поле соціології зміщується ліворуч, а політика та економіка у ширшому сенсі рухається праворуч. Можливість публічної соціології витікає зі спонтанного зв'язку соціології, її рефлексивних відносин з громадянським суспільством" [3, с. 324].

Соціологія як захисник громадянського суспільства та реанімуюча місія публічної соціології

Як свідчить наведена цитата, у концептуальній моделі публічної соціології громадянське суспільство набуває особливої ваги, створюючи можливість її реалізації на практиці. Ототожнення соціології з "точкою зору громадянського суспільства" є безперечною теоретичною інновацією М. Буравого. Зважаючи на те, що монополію на цю проблематику частіше демонстрували політологи, спроба презентувати громадянське суспільство як "об'єкт та цінність" соціології [3, с. 318] видається насправді унікальною. Вона імпонує нашій власній налаштованості на соціологічне переосмислення теорії громадянського суспільства. Із цієї причини аргументація автора з залученням поняття громадянського суспільства заслуговує на особливу увагу та поглиблений аналіз.

Головне, що дає таке ототожнення соціології з громадянським суспільством - це чітке розмежування соціології від економіки та політичних наук. "Грубо кажучи, - підсумовує вчений, - точка зору економіки є експансія ринку, точка зору політичних наук є забезпечення політичної стабільності з наголосом на державі, тоді як точка зору соціології є експансія громадянського суспільства" [5, с. 81]. Корінням безпосереднього зв'язку соціології з громадянським суспільством він бачить "продукт історії": "Соціологія виросла у дев'ятнадцятому столітті разом із народженням громадянського суспільства... Там, де померло громадянське суспільство, як у сталінській Росії, фашистській Італії чи піночетівському Чилі, там також зникла соціологія. Там, де громадянське суспільство було відроджене, під час перебудови у Радянському Союзі, швидкого росту трудових комун у Південній Африці або організацій по захисту громадянських прав у Сполучених Штатах, там також була відроджена соціологія [3, с. 319]. Пов'язуючи соціологію з громадянським суспільством і навіть називаючи її "свідомістю громадянського суспільства", М. Буравой наділяє цю дисципліну відповідальністю за його захист. З іншого боку, те, що розмаїте громадянське суспільство залишило свій відбиток на соціології з самого початку, на його думку, зробило її публічною, зокрема, надавши їй "публічний профіль". Тому, наголошує він, поряд із громадянським суспільством соціологія повинна захищати й публічну сферу [5, с. 81].

У другий період розвитку соціології, коли почала домінувати професійна об'єктивність, її зв'язок із громадянським суспільством послабшав, а публічне обличчя дещо стерлось. У цей же час громадянське суспільство зазнало втрат від колонізуючого впливу ринкової тиранії та державного деспотизму. В цих умовах на проєкт публічної соціології покладається рятівна роль, бо через єдність із громадянським суспільством публічна соціологія повинна відродити фундаментальну основу соціології – її вкоріненість у громадянському суспільстві як "рідній домівці" соціології. [3, с. 318]. Саме зараз, коли, за переконанням вченого, відбувається визнання можливості публічної соціології, а інвестиції в громадянське суспільство відображаються в її розвитку, стає можливим повернення соціології до первісної точки зору громадянського суспільства та захисту людства. "Сьогодні, - наголошує він, - доля соціології залежить від її зв'язку з розвинутим громадянським суспільством, і тому інтереси соціології співпадають з універсальними інтересами – інтересами людства – хоча б у стримуванні, якщо не ефективному спротиві, терористичній державі та комерціалізації усього, тобто цій руйнівній комбінації, яку ми зємо неолібералізм" [3, с. 319]. Місія і навіть тягар, що його повинна нести на своїх плечах соціологія у підтримці громадянського суспільства, його організацій і публічної сфери, виправдовуються тим, що вони визначають предмет і цінність соціології й чітко диференціюють її від політології та економіки.

М. Буравой також готовий відповісти тим, хто скептично відноситься до спроможності громадянського суспільства протистояти руйнівному впливові ринку та держави і тим, хто вважає, що ґрунт громадянського суспільства є несприятливим для культивування соціологами всього публічного. Одна з його порад полягає в тому, що ми постійно повинні звертатися по допомогу до наших організацій, сильних та незалежних професійних асоціацій, підживлюючи постійно присутні в них громадські та моральні сентименти [3, с. 323]. Інша його ідея полягає у тому, щоб враховуючи найвищі інтереси, поєднати публічну сферу, що представляє громадськість в цілому, та університетську аудиторію як публічний вимір професійної соціології. Інструментом цього поєднання знов-таки виступає публічна соціологія, а полем цих найвищих інтересів – громадянське суспільство. "Публічна соціологія повинна сконструювати, висловити та організувати цю потенційну єдність у межах громадянського суспільства й у спільній опозиції надмірному державному регулюванню та ринковій тиранії" [8, с. 389].

Публічна соціологія: перспективи та проблеми

Нова модель публічної соціології М. Буравого є досить амбітним проектом, і для його обґрунтування він залучає значний емпіричний та теоретичний матеріал. Наш аналіз зосереджено лише на деяких положеннях, найбільш інноваційних, із нашої точки зору. Перше з них стосується того, що вчений прагне не започаткувати, а скоріше відродити взаємозв'язок між соціологією та публічною сферою. По суті, йдеться про завдання вивести публічну соціологію зі стану маргіналізації або особистої справи соціолога, аби інституційно легітимізувати її, поставивши поряд з професійною соціологією. Треба віддати належне тому, як автор на конкретних і численних прикладах доводить тезу про органічність стосунків соціології з різними рівнями публічної сфери.

Друга означена нами інновація – це унікальне ототожнення предмету соціології з громадянським суспільством як її "рідною домівкою". Дихаючи повітрям громадянського суспільства, соціологія, природно, повинна захищати та розвивати "органи громадянського суспільства" та публічну сферу насамперед від колонізуючого вторгнення держави як предмету політичних наук та ринку як предмету економіки.

Якщо публічна соціологія, на його думку, одночасно є критичною соціологією, то це означає, що вона повинна бути критичною й по відношенню до себе. За цією логікою, ми спробуємо критично підійти до цих положень і виявити перспективи реалізації проекту публічної соціології та небезпеки, що їх несуть його приховані теоретичні вади. Відразу зауважимо, що останнім часом кількість його критиків майже досягла кількості його адептів, і мова йде не тільки про опір означених вище захисників професійної соціології. Наприклад, із точки зору соціолога Дж. Уррі, цей проект, навпаки, позбавлений амбіцій, бо зародився в умовах найбільш закритої американської соціології, яка назовні здійснювала своєрідну макдональдизацію, всіляко затверджуючи своє домінування. Як наслідок, в ньому ігнорується більший зв'язок європейської соціології з публічною сферою та політикою, як і те, що "світ у широкому розумінні вже став соціологічним", хоча сам цього може не усвідомлювати [9, с. 375]. Тому добра новина за Дж. Уррі полягає у фактично більшій участі соціологів та дисципліни в сучасних публічних дебатах, що сприяє розвитку публічної соціології. Але погану новину він бачить у тому, що арсенал сьогоднішньої соціології недостатній для відповіді на виклики глобалізованого світу та ефективного участі у відповідних публічних дебатах [9, с. 378].

Нарікання на відсутність у соціології консенсусного теоретичного ядра і більшу її плюралістичність чи навіть фрагментарність порівняно, наприклад, з економікою можна почути від багатьох критиків проекту публічної соціології. Один з них, британський соціолог Дж. Холмвуд, посилаючись на С. Тьорнера, формулює цю проблему в ширшому контексті: "Саме тому, що соціологія має справу з важливими для широкої публіки речами, те знання, яке вона проголошує публічно, може сприйматися як суперечливе, і його легітимність може піддаватися сумніву" [10, с. 62]. Визнання М. Буравим того, що "всі дисципліни являють собою суперечливі простори" [3, с. 318], цю проблему не вирішує, бо при детальнішому аналізі його бачення публічної соціології іноді страждає спрощенням, іншими словами, не враховує суперечливість задіяних ним понять.

Особливо ця вада виявляється у його баченні громадянського суспільства, у нашому переліку другої його інновації. Попри революційність самої тези про тотожність соціології та громадянського суспільства, на цю проблематику звертають значно менше уваги, у тому числі й критики. Цей парадокс, з нашої точки зору, можна пояснити його революційністю – надто важко дається соціологам повернення обличчям до громадянського суспільства, не кажучи вже про його сприйняття як головного об'єкту та цінності. Але у тих, хто звертається до концептуальних настанов М. Буравого щодо громадянського суспільства, відразу виникають симптоматичні питання. Наприклад, Дж. Акер, констатуючи складність та невизначеність цієї концепції, задається двома питаннями: як він визначає громадянське суспільство, та на підставі чого проводить демаркаційні лінії між громадянським суспільством, політикою та економікою? Відповідь на ці питання дає можливість з'ясувати третє ключове питання: що мається на увазі, коли говоримо, що публічна соціологія повинна підтримувати громадянське суспільство [11, с. 329]. І тут виявляється, що у М. Буравого потрібних чітких відповідей на ці питання ми в дійсності не знаходимо. У кращому разі, за оцінкою іншого критика, С. Ароновича, "з чого складається громадянське суспільство – чи це концепція Грамші, Гегеля або Дьюї – він мудро залишає питання відкритим" [12, с. 335].

На нашу думку, попри спроби уникнути конкретизації цієї концепції, намальована ним загальна картина протистояння громадянського суспільства колонізуючому впливу ринку та держави не залишає сумнівів відносно її габермасівського підтексту. Безумовно, він змушений внести корективи, і замість тези Габермаса про безпроблемність громадянського суспільства наголошує на його протиріччях та небезпеках. За його оцінкою, подібно до бога Януса, громадянське суспільство має два обличчя. Одне – як інструмент домінування, що може слугувати авторитарному чи фашистському режиму або капіталістичній державі в забезпеченні її домінування. Друге обличчя громадянського суспільства пов'язане з виконанням різноманітних громадських функцій і, головне, із демократичним самоврядуванням [3, с. 324].

Особливо слід виділити марксистський вплив не тільки на бачення громадянського суспільства, а й в цілому на теоретичні підходи М. Буравого. Цей вплив прослідковується навіть зовні і майже в кожній роботі: аналогії з одинадцятьма тезами про Фейєрбаха в президентському посланні або з "Що робити" Леніна, коли він аналізує соціальну деградацію в глобалізованому світі. Нарешті, показовою є його робота "Критичний поворот до публічної соціології" з посиланням на "проект соціологічного соціалізму" та соціалізм як "соціальний гуманізм", що завершується висловом: "Якщо публічна соціологія повинна мати позитивний вплив, то вона повинна постійно тримати звіт перед однією з таких візій демократичного соціалізму" [3, с. 325].

В цьому контексті стають зрозумілими звинувачення в "антигуманності" та нищівна критика М. Буравим ліберальної демократії, держави та ринку з його третьою хвилею маркетинга. Їм він приписує відповідальність за соціальну деградацію сучасного глобалізованого світу. Так само, запозичуючи у Маркса негативне бачення ринку і дещо вириваючи його з історичного контексту, він значно посилює дихотомію, притаманну громадянському суспільству Ю. Габермаса, у якого воно протистоїть державі й ринку як носіям консервативної "системи".

Слід наголосити, що не оголошений вибір саме цієї моделі громадянського суспільства робить вразливою весь теоретичний конструкт публічної соціології, адже підхід Ю. Габермаса сьогодні зазнає критики через його жорсткі дихотомії і вузькість, коли громадянське суспільство зводиться до "чистої" публічної сфери "життєвого світу". Якщо рішучу спробу М. Буравого пов'язати предмет соціології з громадянським суспільством можна тільки вітати, то його бачення поняття страждає нечіткістю або спирається на застарілі й неадекватні сучасності концепти. Врешті-решт це створює загрозу, що й без того складна місія легітимації публічної соціології стає майже нездійсненою. Якщо з його проекту публічної соціології незрозуміло, як визначається громадянське суспільство, то як тоді можна довести, чому соціологія повинна визнати своїм предметом і об'єктом захисту саме громадянське суспільство?

Підводячи підсумки у вигляді деяких уроків, хотілось би зазначити наступне. Перший урок полягає у тому, що ми приєднуємося до більшості дослідників, які вітають цю місію професійної легітимації публічної соціології, у тому числі як відповідь на потребу суспільства в публічних інтелектуалах. В той же час ми змушені констатувати, що цей проект є далеко не досконалим інтелектуальним продуктом, аби його некритично поширювати та сприймати, особливо соціологами поза межами Сполучених Штатів.

Другим уроком дебатів навколо публічної соціології є визнання потреби доповнити марксистські та постмарксистські погляди, що вочевидь вплинули на М. Буравого, іншими інноваційними соціологічними підходами до громадянського суспільства. Гарним прикладом може слугувати експеримент у концептуалізації громадянського суспільства в межах культурної соціології. Його автор, Дж. Александер, також американський соціолог, що не ототожнює соціологію з громадянським суспільством, але прагне довести, що без активного залучення соціології до його аналізу адекватно осмислити це надзвичайно складне і суперечливе поняття сьогодні просто неможливо [13].

ЛІТЕРАТУРА: 1. Burawoy M. 2004 American Sociological Association Presidential address: For public sociology / Burawoy M. // *The British Journal of Sociology* – 2005 – Vol. 56 – No 2 – P. 259-294; 2. Ossewaarde M. Sociology Back to the Publics Sociology / Ossewaarde M. // *Sociology* – 2007 – Vol. 41 – No 5 – P. 799-812; 3. Burawoy M. The Critical Turn to Public Sociology / Burawoy M. // *Critical Sociology* – 2005 – Vol. 31 – No 3 – P. 313-326; 4. Burawoy M. Rejoinder: For a Subaltern Global Sociology? / Burawoy M. // *Current Sociology* – 2008 – Vol. 56 – No 3 – P. 435-444; 5. Burawoy M. The Return of the Repressed: Recovering the Public Face of U.S. Sociology, One Hundred Years On / Burawoy M. // *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science* – 2005 – Vol. 600 – P. 68-85.; 6. Burawoy M. What is to be Done?: Theses on the Degradation / Burawoy M. // *Current Sociology* – 2008 – Vol. 56 – No 3 – P. 351-359; 7. Ghamari-Tabrizi B. Can Burawoy Make Everybody Happy? Comments on Public Sociology / Ghamari-Tabrizi B. // *Critical Sociology* – 2005 – Vol. 31 – No 3 – P. 361-369; 8. Burawoy M. Rejoinder: Toward a Critical Public Sociology / Burawoy M. // *Critical Sociology* – 2005 – Vol. 31 – No 3 – P. 379-390; 9. Urry John The Good News and the Bad News / Urry J. // *Critical Sociology* – 2005 – Vol. 31 – No 3 – P. 375-378.; 10. Holmwood J. Sociology as Public Discourse and Professional Practice: A Critique of Michael Burawoy / Holmwood J. // *Sociological Theory* – 2007 – Vol. 25 – No 1 – P. 46-66; 11. Acker J. Comments on Burawoy Public Sociology / Acker J. // *Critical Sociology* – Vol. 31 – No 3 – P. 327-332; 12. Aronowitz Stanley Comments on Michael Burawoy's "The Critical Turn to Public Sociology" / Aronowitz S. // *Critical Sociology* – 2005 – Vol. 31 – No 3 – P. 333-338; 13. Alexander J.C. *The Civil Sphere* / Alexander J.C. – Oxford, New York: Oxford University Press, 2006. – 726 p.